

Fri- och rättighetsskyddsfrågor

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas 42 motionsyrkanden i fri- och rättighetsfrågor från den allmänna motionstiden 2003. Motionerna gäller bl.a. förstärkt skydd för fri- och rättigheter, rätten till liv, livsåskådningsfrihet, samvetsfrihet, negativ föreningsfrihet, förbud mot rasistiska organisationer, retroaktivitetsförbud, skydd mot diskriminering, äganderätt samt partibidrag från fackligt anslutna personer. Huvuddelen av motionsyrkandena är snarlika motioner som utskottet behandlade ingående våren 2003, och de behandlas därför förhållandevis översiktligt i detta betänkande. Utskottet avstyrker samtliga motionsyrkanden. 17 reservationer har avgetts.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	4
Redogörelse för ärendet.....	7
Ärendet och dess beredning.....	7
Utskottets överväganden.....	8
Förstärkt skydd för fri- och rättigheterna, m.m.....	8
Motionerna.....	8
Tidigare behandling.....	10
Utskottets ställningstagande.....	11
Rätten till liv.....	12
Motionen.....	12
Tidigare behandling.....	12
Utskottets ställningstagande.....	12
Livsåskådningsfrihet.....	13
Tidigare behandling.....	13
Utskottets ställningstagande.....	14
Samvetsfrihet.....	14
Motionen.....	14
Tidigare behandling.....	14
Utskottets ställningstagande.....	15
Negativ föreningsfrihet.....	15
Motionen.....	15
Tidigare behandling.....	15
Utskottets ställningstagande.....	16
Åtgärder mot rasistiska organisationer.....	16
Motionerna.....	16
Tidigare ställningstaganden.....	16
Utskottets ställningstagande.....	17
Retroaktivitetsförbud.....	17
Motionen.....	17
Tidigare behandling.....	17
Utskottets ställningstagande.....	17
Skydd mot diskriminering.....	18
Tidigare behandling m.m.....	19
Utskottets ställningstagande.....	21
Äganderätt m.m.....	22
Motionerna.....	22
Tidigare behandling.....	23
Utskottets ställningstagande.....	25
Partibidrag från fackligt anslutna personer.....	25
Motionen.....	25
Tidigare behandling.....	25
Utredningen om offentlighet för partiers och valkandidaters intäkter.....	27
Utskottets ställningstagande.....	28
Reservationer.....	29

1. Förstärkt skydd för fri- och rättigheterna, m.m., punkt 1 (m).....	29
2. Utvidgat skydd för fri- och rättigheter, punkt 2 (kd).....	30
3. Värdekommission, punkt 3 (kd).....	31
4. Individuella rättigheter, punkt 4 (c).....	32
5. Rätten till liv, punkt 6 (kd).....	33
6. Livsåskådningsfrihet, punkt 7 (mp).....	33
7. Samvetsfrihet, punkt 8 (kd).....	34
8. Negativ föreningsfrihet, punkt 9 (m, fp, kd, c).....	35
9. Åtgärder mot rasistiska organisationer, punkt 10 (kd).....	35
10. Retroaktivitetsförbud, punkt 11 (m, kd, c).....	36
11. Rättsligt bindande skyddsregler, punkt 12 (kd).....	37
12. 1 kap. 2 § regeringsformen, punkt 13 (mp).....	37
13. 2 kap. 15 § regeringsformen, punkt 14 (fp, v, c, mp).....	38
14. Samlad diskrimineringslag, punkt 15 (m).....	38
15. Översyn av lagstiftningen, punkt 16 (mp).....	39
16. EU-stöd till HBT-organisationer, punkt 17 (fp, v, mp).....	39
17. Äganderätt m.m., punkt 18 (m, fp, kd, c).....	40
Särskilt yttrande.....	42
1 kap. 2 § regeringsformen (punkt 13).....	42
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	43
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003.....	43

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

- 1. Förstärkt skydd för fri- och rättigheterna, m.m.**
Riksdagen avslår motion 2003/04:K271 yrkandena 8, 9 och 11.
Reservation 1 (m)
- 2. Utvidgat skydd för fri- och rättigheter**
Riksdagen avslår motion 2003/04:K399.
Reservation 2 (kd)
- 3. Värdekommission**
Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K386 och 2003/04:Ub321 yrkandena 1 och 2.
Reservation 3 (kd)
- 4. Individuella rättigheter**
Riksdagen avslår motion 2003/04:K223 yrkandena 1 och 2.
Reservation 4 (c)
- 5. Vitbok**
Riksdagen avslår motion 2003/04:K352.
- 6. Rätten till liv**
Riksdagen avslår motion 2003/04:So636 yrkande 1.
Reservation 5 (kd)
- 7. Livsåskådningsfrihet**
Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K266 och 2003/04:K324 yrkandena 1 och 2.
Reservation 6 (mp)
- 8. Samvetsfrihet**
Riksdagen avslår motion 2003/04:K272 yrkandena 1 och 2.
Reservation 7 (kd) – villkorad
- 9. Negativ föreningsfrihet**
Riksdagen avslår motion 2003/04:K271 yrkande 14.
Reservation 8 (m, fp, kd, c)

10. Åtgärder mot rasistiska organisationer

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K298, 2003/04:K398 och 2003/04:Sf402 yrkande 20.

Reservation 9 (kd)

11. Retroaktivitetsförbud

Riksdagen avslår motion 2003/04:K247.

Reservation 10 (m, kd, c)

12. Rättsligt bindande skyddsregler

Riksdagen avslår motion 2003/04:K395.

Reservation 11 (kd)

13. 1 kap. 2 § regeringsformen

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K390 yrkande 1 och 2003/04:K402 yrkande 1.

Reservation 12 (mp)

14. 2 kap. 15 § regeringsformen

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K390 yrkande 2, 2003/04:K402 yrkande 2 och 2003/04:K418 yrkande 14.

Reservation 13 (fp, v, c, mp)

15. Samlad diskrimineringslag

Riksdagen avslår motion 2003/04:A258 yrkande 8.

Reservation 14 (m)

16. Översyn av lagstiftningen

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K390 yrkande 4 och 2003/04:K402 yrkande 4.

Reservation 15 (mp)

17. EU-stöd till HBT-organisationer

Riksdagen avslår motion 2003/04:K418 yrkande 5.

Reservation 16 (fp, v, mp)

18. Äganderätt m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:K271 yrkande 13, 2003/04:K361, 2003/04:K431, 2003/04:MJ404 yrkande 1, 2003/04:MJ412 yrkandena 1 och 3 och 2003/04:N412 yrkande 5.

Reservation 17 (m, fp, kd, c)

19. Partibidrag från fackligt anslutna personer

Riksdagen avslår motion 2003/04:K355 yrkandena 1–4.

Stockholm den 18 mars 2004

På konstitutionsutskottets vägnar

Gunnar Hökmark

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Gunnar Hökmark (m), Göran Magnusson (s), Barbro Hietala Nordlund (s), Helena Bargholtz (fp), Pär Axel Sahlberg (s), Kenth Högström (s), Ingvar Svensson (kd), Mats Einarsson (v), Mats Berglind (s), Henrik S Järrel (m), Anders Bengtsson (s), Tobias Krantz (fp), Helene Petersson (s), Nils Fredrik Aurelius (m), Billy Gustafsson (s), Gustav Fridolin (mp) och Agne Hansson (c).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlas ett fyrtiotal motionsyrkanden i fri- och rättighetsfrågor. En lång rad motioner i dessa ämnen behandlades våren 2003 i betänkande 2002/03:KU26, där det gavs en beskrivning över utvecklingen av skyddet för fri- och rättigheterna i Sverige samt inom EU och Europarådet. Större delen av de nu aktuella motionsyrkandena har samma innebörd som motioner som behandlades i det betänkandet. Dessa motionsyrkanden behandlas denna gång i en förenklad ordning. För närmare bakgrundsbeskrivningar hänvisas till betänkande 2002/03:KU26.

Utskottets överväganden

Förstärkt skydd för fri- och rättigheterna, m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstaganden sex motioner som tar upp dels frågan om ett generellt förstärkt skydd för fri- och rättigheterna, dels frågorna om tillsättande av en värdekommission och om en vitbok för ett systematiskt arbete med reformer för att stärka individens egenmakt och frihet. Jämför reservationerna 1 (m), 2, 3 (kd) och 4 (c).

Motionerna

I motion K271 (m) yrkande 8 av Bo Lundgren m.fl. begärs ett tillkännagivande till regeringen om grundlagsskyddet mot rättighetsinskränkande lagstiftning. Enligt motionen åtnjuter vissa av de i regeringsformen garanterade fri- och rättigheterna inte ett tillräckligt skydd. Grundlagens skydd mot rättighetsinskränkningar bör vara lika starkt, oavsett vilken fri- och rättighet det gäller. Härigenom skulle betydelsefulla förstärkningar av enskildas rättigheter kunna uppnås. Det skulle bl.a. innebära att de tre allmänna begränsningsgrunderna i 2 kap. 12 § andra stycket regeringsformen blir tillämpliga även vid begränsning av t.ex. äganderätten. En inskränkning skulle då endast få göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle, och en begränsning skulle aldrig få gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och ej heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. I yrkande 9 begärs en generell förstärkning av minoritetsskyddet vid inskränkningar i de medborgarligena fri- och rättigheterna, vilket skulle kunna ske genom att reglerna om särskilt beslutsförfarande med ett års uppskov i 2 kap. 12 § tredje stycket regeringsformen blir tillämpliga. I yrkande 11 begärs ett tillkännagivande till regeringen om förhållandet mellan Europakonventionen och regeringsformen. Den nuvarande bristen på samstämmighet mellan Europakonventionens och regeringsformens skyddsnivåer skulle kunna upphävas om Europakonventionen upphöjdes till grundlag. Ett annat sätt vore enligt motionen att utvidga tillämpningsområdet för 2 kap. 12 § regeringsformen till att omfatta även Europakonventionen.

I motion K223 av Maud Olofsson m.fl. (c) yrkandena 1 och 2 begärs tillkännagivanden till regeringen om behovet av en lagstiftning som innebär få, men tydligare individuella rättigheter som ersättning för dagens sociala rättigheter samt om en lista för medborgarrättigheter. De lagar som i dag reglerar stora delar av den kommunala verksamheten, som skollagen och socialtjänstlagen, bör ses över i syfte att ersätta detaljregleringen av kommunernas

verksamhet med utkrävbara rättigheter för individen. I Sverige har man enligt motionen traditionellt valt att garantera utsatta grupper särskilt stöd genom lagstiftning som reglerar exempelvis kommunerna. Detta innebär två problem, nämligen att rättigheten – till exempel tillgänglighet till offentliga lokaler – inte blir utkrävbar för individen, samtidigt som det innebär en onödig reglering av hur kommunen väljer att uppfylla sitt åtagande.

Olika myndigheter har enligt motionen svårt att samarbeta och incitamenten för förbättringar är små. Medborgarna har rätt att kräva att myndigheter skall samverka i samordnade system som är överblickbara och förutsägbara. I syfte att stärka den enskilde människans och de civila organisationernas ställning bör provas en möjlighet att gentemot statliga myndigheter och förvaltning inrätta en lista över medborgarnas rättigheter. En sådan rättighetslista bör innehålla krav på att dröjsmål inte får förekomma utan giltiga skäl samt en angivelse av den tid som skall gälla för svar från myndigheten eller för verkställighet, liksom krav på vänligt och korrekt bemötande.

I motion K399 av Ingvar Svensson m.fl. (kd) begärs att regeringen skall tillsätta en utredning med anledning av behovet av förstärkta fri- och rättigheter. I motionen framhålls att ett samhälles grundvärden är förankrade i gemenskap och bestäms av kulturarvet. I ett rättssamhälle har lagarna och lagstiftningen en inre systematik och ett sammanhang. Rätten är inte ett partipolitiskt instrument utan skall ses utifrån helhetsperspektivet. Den legitima rättsstaten måste visa respekt för grundläggande fri- och rättigheter och respektera varje människas integritet oberoende av religion, ålder, ras, kön, sexuell identitet, ekonomisk eller social ställning, etnisk eller politisk tillhörighet.

Det är enligt motionen viktigt att sortera ut rättspositivismen ur det rättsliga perspektivet i arbetet med att förstärka de mänskliga fri- och rättigheterna. Exempel på områden som borde bearbetas ytterligare är t.ex. vidden av skyddet för den mänskliga integriteten liksom föräldrarätten, den negativa föreningsfriheten, samvetsfriheten och äganderätten. Området för rättighetskydd bör vidare enligt motionen omfatta även förhållanden mellan enskilda. I denna del råder inte full parallellitet mellan regeringsformen och Europakonventionen, som kan antas ålägga konventionsstaterna viss skyldighet att genom lagstiftning trygga vissa fri- och rättigheter även mellan enskilda.

I Ingvar Svensson m.fl. (kd) anför i motion K386 anför att det behövs en värdekommission för att stimulera en bred offentlig debatt om människovärdet och de mänskliga fri- och rättigheterna. Motionärerna hänvisar till den norska värdekommissionen och framhåller att det finns anledning att fokusera t.ex. på vilka de grundläggande värdena för ett gott samhälle är och vilka som är inspirationsgivare, på hur etiken/värdena tillägnas, på familjens, skolans, rättssystemets, mediernas och övriga signalgivares betydelse, på hur rättssystemet och rättänkande byggs upp utifrån den gemensamma värdebasen, på samhällsekonomins beroende av en fungerande etik i form av tillit och förtroende, på ekonomins drivkrafter, på familjens betydelse för ett gemenskapstänkande samt på värdebasens utveckling och betydelse för företags- och

organisationskulturer, informationssamhället och ett samhälle med allt större etnisk mångfald. I Tuve Skånberg (kd) begär i motion Ub321 yrkandena 1 och 2 anförs att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om en brett sammansatt nationell värdekommission med uppgift att belysa frågor kring familjens fostrande betydelse, värdet av den klassiska kristna etiken, behovet av vårdnadsbidrag och mer resurser till familjerådgivningen samt med förslag till konkreta åtgärder för att stärka den ekonomiska etiken.

I motion K352 av Christer Nylander (fp) begärs en vitbok för ett systematiskt arbete med reformer för att stärka individens egenmakt och frihet. Enligt motionären behövs reformer som tar bort marginaleffekter i skattesystemet och ger mer pengar i plånboken, som i skolan ger varje elev möjlighet att lära efter förmåga, som ökar valfriheten i välfärden, som ger de anställda mer makt över arbetstid och över socialförsäkringarna, som ger äldre och handikappade tydliga rättigheter och som gör det enklare att starta och driva företag.

Tidigare behandling

Motionsyrkanden med samma innebörd som motion K271 yrkandena 8, 9 och 11 (m) behandlades våren 2003 i betänkande 2002/03:KU26. Utskottet avstyrkte yrkanden om bl.a. en utvidgning av området för begränsningsgrunderna enligt 2 kap. 12 § andra stycket regeringsformen och om utvidgning av minoritetsskyddet vid fri- och rättighetsbegränsande lagstiftning till ytterligare rättigheter med hänvisning till tidigare uttalanden om att den gällande regleringen vuxit fram under stort samförstånd mellan partierna och till att regleringen ger ett tillräckligt skydd för minoriteter i riksdagen (s. 25). Ett yrkande i frågan om Europakonventionens förhållande till regeringsformen avstyrktes med hänvisning till att utskottet tidigare hade avstyrkt liknande yrkanden (s. 26). Utskottet hade då anfört att regleringen av de grundläggande rättigheterna i 2 kap. regeringsformen till stor del utformats med Europakonventionen som inspirationskälla och att konventionen inte getts grundlagsstatus främst beroende på att man ville undvika en dubbelreglering på samma konstitutionella nivå av vissa rättigheter och av hur dessa får begränsas. När det gäller alternativet att utvidga tillämpningsområdet för 2 kap. 12 § regeringsformen till att omfatta även Europakonventionen hade utskottet hänvisat till att en sådan ordning skulle skapa oklarhet om konventionens ställning. Utskottet ansåg mot den bakgrunden fortfarande att det inte fanns anledning att ge Europakonventionen grundlags status eller förstärka konventionens ställning på annat sätt. En reservation (m) avgavs.

En fråga om *individuellt utkrävbara rättigheter* liknande den fråga som tas upp i motion K223 (c) yrkande 1 har nyligen när det gäller funktionshindrade behandlats av socialutskottet i betänkandet Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken (bet. 2003/04:SoU2). Socialutskottet avstyrkte en motion med hänvisning till att den nationella handlingsplanen är inriktad på generella lösningar och den allmänna tillgängligheten i samhället. Detta borde leda till ett minskat behov av särlösningar och till att alltfler kan

delta i samhällslivet på likvärdiga villkor. Socialutskottet ville också erinra om att Diskrimineringskommittén har i uppdrag att bl.a. överväga behovet av en sammanhållen diskrimineringslagstiftning samt behovet av regler som ger skydd mot diskriminering av personer med funktionshinder i bemärkelsen bristande tillgänglighet. Riksdagen borde inte föregripa kommande förslag.

Konstitutionsutskottet avstyrkte våren 2002 en motion (c) om individuellt utkrävbara rättigheter och förstärkt kommunalt självstyre (bet. 2001/02:KU14, s. 25) med hänvisning till den då aviserade översynen av uppgifts- och ansvarsfördelningen mellan staten, kommunerna och landstingen.

Frågan om *rättighetslista* och bemötandet hos myndigheter har behandlats av konstitutionsutskottet vid flera tidigare tillfällen, senast våren 2003 i betänkandet Statlig förvaltning (bet. 2002/03:KU23). Utskottet avstyrkte (s. 34) motionsyrkanden med hänvisning till att olika myndigheter inom ramen för det förvaltningspolitiska handlingsprogrammet har ställt ut löften i form av serviceåtaganden till medborgarna och företagen om vad de kan förvänta sig eller kräva när det gäller t.ex. handläggningstider. En generell reglering därvidlag skulle riskera att försvåra anpassningen till enskilda myndigheters förutsättningar. Mot denna bakgrund vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning att det inte har visat sig föreligga ett generellt behov av att införa en rätt till dröjsmålstanan eller ett system med tidsgränser för myndighets svar. En reservation (c) avgavs.

En motion med samma innebörd som motion K339 (kd) gällande en utredning om förstärkta fri- och rättigheter avstyrktes av utskottet våren 2003 i betänkandet Fri- och rättighetsskyddsfrågor (bet. 2002/03:KU26, s. 26). Utskottet hänvisade till tidigare uttalanden om att utredningar visat att det inte var praktiskt möjligt att i grundlag ta in en generell reglering av skyddet för fri- och rättigheter mellan enskilda. Utskottet hade vidare vid flera tidigare tillfällen tagit ställning mot en sådan utvidgning av fri- och rättighetsskyddet som förordades i motionen i fråga om bl.a. den mänskliga integriteten och om föräldrarätt. Utskottet ansåg inte heller att skyddet för den negativa föreningsrätten och äganderätten var otillräckligt. En reservation (kd) avgavs.

Utskottet avstyrkte också i samma betänkande med hänvisning till tidigare ställningstaganden en motion (kd) om tillsättandet av en sådan värdekommission som avses i de nu aktuella motionerna K386 (kd) och UbU321 (kd) yrkandena 1 och 2. En reservation (kd) avgavs.

Utskottets ställningstagande

En samlad översyn av regeringsformen är aviserad, och samtal har förts med de politiska partierna om innehållet i översynen. Enligt utskottets mening bör resultatet av detta förberedelsearbete inte föregripas. Utskottet är inte nu berett att frångå sina tidigare bedömningar i fråga om en utvidgning av området för begränsningsgrunderna enligt 2 kap. 12 § andra stycket regeringsformen om minoritetsskyddet vid fri- och rättighetsbegränsande lagstiftning eller om Europakonventionens förhållande till regeringsformen. Motion K271 yrkandena 8, 9 och 11 (m) avstyrks följaktligen.

Inte heller är utskottet berett att nu ändra sina tidigare ställningstaganden när det gäller en värdekommission eller en utredning om förstärkta fri- och rättigheter gällande vidden av skyddet för den mänskliga integriteten och förhållanden mellan enskilda. Motionerna K386 (kd), K399 (kd) och Ub321 yrkandena 1 och 2 (kd) avstyrks följaktligen.

Utskottet gör vidare inte nu någon annan bedömning än tidigare när det gäller frågan om en lagstiftning om individuella rättigheter som ersättning för dagens sociala rättigheter samt en lista för medborgarrättigheter. Motion K223 yrkandena 1 och 2 (c) avstyrks.

Utskottet är slutligen inte berett att ställa sig bakom ett tillkännagivande till regeringen om en vitbok för ett systematiskt arbete i syfte att stärka individens egenmakt och frihet och avstyrker därför motion K352 (fp).

Rätten till liv

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande ett motionsyrkande (kd) om rätten till liv. Jämför reservation 5 (kd).

Motionen

I Chatrine Pålsson m.fl. (kd) begär i motion So636 yrkande 1 begärs ett tillkännagivande till regeringen om ett grundlagsfästade av rätten till liv. Rätten till mänskligt liv är av den karaktären att det borde åligga det allmänna att positivt verka för att denna rätt skyddas och främjas. Den mest grundläggande mänskliga rättigheten, rätten till liv, bör ingå i regeringsformens värdeorientering i målsättningsstadgandena. 1 kap. 2 § regeringsformen bör lyda: ”Den offentliga makten skall utövas med respekt för människovärdets okränkbarhet, alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet.”

Tidigare behandling

En motion (kd) om rätten till liv avstyrktes av utskottet våren 2002 (bet. 2001/02:KU15, s. 23). Utskottet hänvisade till att Fri- och rättighetskommittén år 1993 i denna fråga fann att befintlig lagstiftning väl motsvarade de krav som kan ställas i en rättsstat och att rätten till liv genom Europakonventionens inorporering kom till ett positivt uttryck i svensk lagstiftning.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande. Motion So636 yrkande 1 avstyrks följaktligen.

Livsåskådningsfrihet

Utskottets förslag i korthet

En motion (s) om grundlagsskydd för livsåskådningsfrihet – t.ex. i fråga om veganism – avstyrks med hänvisning till tidigare ställningstagande. Med hänvisning till tidigare ställningstagande avstyrks också en motion (fp) om vegetarisk och vegansk mat vid offentliga inrättningar. Jämför reservation 6 (mp).

Motionerna

I Hillevi Larsson (s) begär i motion K324 yrkandena 1 och 2 begärs att det grundlagsskydd som gäller trosuppfattning ses över i syfte att även sekulära livsåskådningar, t.ex. veganism, omfattas. Tron att det är fel att döda och äta upp djur när det finns alternativ är enligt motionären på intet sätt en mindre stark och okränkbar tro än tron på Gud.

På vissa skolor vägras veganerna vegankost och riskerar därmed både hälsa och skolresultat. Det är enligt motionären dessutom en uppenbar kränkning av livsåskådning. Att sådan diskriminering inte bör få förekomma bör tillkännas för regeringen.

Frågan om vegetarisk och vegansk mat i offentliga inrättningar tas upp i motion K266 av Birgitta Ohlsson (fp). Motionären begär ett tillkännagivande till regeringen om att kommunala, landstingskommunala och statliga inrättningar skall vara skyldiga att erbjuda vegetarisk och vegansk mat när så efterfrågas. Genom hela den moderna historien har enligt motionen det offentliga motarbetat och negativt särbehandlat just individer som valt djurfri kost. Denna form av etisk diskriminering skall enligt motionen inte accepteras i ett samhälle som bör förhålla sig neutralt inför människors olika livsval. Vilka matkrav vi har som individer, oavsett om de är etiskt, hälsomässigt eller religiöst grundade, bör respekteras så länge de rör sig inom svensk lagstiftning.

Tidigare behandling

Våren 2003 avstyrkte utskottet en motion om grundlagsskydd mot diskriminering på grund av livsåskådning (bet. 2002/03:KU26, s. 30) med hänvisning till tidigare uttalanden. I betänkandet gavs en utförlig bakgrundsbeskrivning av regeringsformens skydd för bl.a. religionsfriheten och andra friheter, Europakonventionens regler om opinionsfriheterna och FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Utskottet hade tidigare (bet. 1992/93:KU2, bet. 1996/97:KU14) hänvisat till att livsåskådningsfriheten redan skyddas av olika regler i regeringsformen och även till att i den mån begreppet livsåskådningsfrihet inte omfattas av religionsfriheten ger andra i regeringsformen upptagna fri- och rättigheter ett gott skydd mot icke önskvärda ingrepp. Det kunde enligt utskottet inte heller bortses från de avgränsningsproblem som kunde finnas när det gäller att avgöra vad som inryms i begreppet livsåskådningsfrihet.

I betänkandet Statlig förvaltning (bet. 2002/03:KU23, s. 74 f.) behandlades våren 2003 motioner om vegansk och vegetarisk mat med samma innebörd som den nu aktuella. Enligt utskottet var det inte en angelägenhet för riksdag och regering att besluta om regler för vilket slags mat som serveras i offentlig regi, t.ex. i skolan, utan för kommuner inom ramen för den kommunala självstyrelsen och andra berörda myndigheter. Utskottet var således inte berett att förorda en nationell princip i detta avseende och avstyrkte därför motionerna.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande. Motionerna K324 yrkandena 1 och 2 (s) och K266 (fp) avstyrks.

Samvetsfrihet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion (kd) om att införliva samvetsfriheten i regeringsformens rättighetskatalog. Jämför reservation 7 (kd).

Motionen

I motion K272 av Per Landgren och Tuve Skånberg (kd) yrkandena 1 och 2 begärs tillkännagivanden till regeringen om att införliva samvetsfriheten i rättighetskatalogen i Sveriges grundlag och om tillämpningen av redan existerande samvetsfrihet inom sjukvård och högskoleutbildning.

Tidigare behandling

En motion (kd) med samma innebörd som den nu aktuella avstyrktes våren 2003 i betänkandet Fri- och rättighetsskyddsfrågor (bet. 2002/03:KU26, s. 33). Utskottet redovisade utförligt resultatet av utredningsverksamhet på området samt utbildningsutskottets och socialutskottets tidigare ställningstaganden (bet. 1993/94:UbU16 respektive bet. 1994/95:SoU21). Utskottet hänvisade till tidigare avstyrkanden av liknande motioner (kd) och fann inte nya omständigheter som talade för en annan bedömning. En villkorad reservation (kd) avgavs.

Tidigare (bet. 2001/02:KU15 s. 87 f.) hade konstitutionsutskottet hänvisat till att frågan om en samvetsklausul inom sjukvården och högskoleutbildningen varit föremål för ingående bedömningar inom riksdagen och av en offentlig utredning, varvid befunnits att övervägande skäl talade mot att införa sådana samvetsklausuler.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sitt tidigare ställningstagande och avstyrker följaktligen motion K272 yrkandena 1 och 2 (kd).

Negativ föreningsfrihet

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare behandling ett motionsyrkande (m) om ändring i regeringsformen i syfte att tydliggöra att enskilda utan organisationstvång kan ingå bl.a. icke-kollektivavtalsbundna arbetsrättsavtal. Jämför reservation 8 (m, fp, kd, c).

Motionen

I Bo Lundgren m.fl. (m) begär i motion K271 yrkande 14[Avslag] begärs en ändring av regeringsformen så att det klart framgår att enskilda utan organisationstvång kan ingå exempelvis icke-kollektivavtalsbundna arbetsrättsavtal.

Tidigare behandling

Utskottet avstyrkte våren 2003 ett motionsyrkande med samma innebörd som det nu aktuella (bet. 2002/03:KU26 s. 41). Utskottet hänvisade till att yrkandet avstyrkts vid flera tidigare tillfällen i huvudsak med motiveringen att det inte är praktiskt möjligt eller lämpligt att till utredning ta upp också den i sin helhet mycket omfattande frågan om rättighetsskydd för enskild mot annan enskild. Frågan om ett sådant skydd borde lösas inom den vanliga lagstiftningens ram. Utskottet hade tidigare anfört att den grundlagsskyddade negativa föreningsrätten ger medborgarna ett skydd mot att det allmänna tvingar någon att tillhöra en politisk sammanslutning, trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende. Vidare hade utskottet hänvisat till att den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna sedan den 1 januari 1995 gäller som lag i Sverige. Enligt konventionen skall envar äga rätt till frihet att delta i fredliga sammankomster samt till föreningsfrihet, däri inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen. Enligt sin ordalydelse garanteras endast den positiva föreningsfriheten, men Europadomstolen har fastslagit att rätten till föreningsfrihet inbegriper rätten att inte vara medlem av en förening.

I betänkande 2003/04:KU26 avgavs en reservation (m, fp, kd, c) vari begärdes ett förslag till en uttrycklig bestämmelse i regeringsformens fri- och rättighetskatalog som ger skydd för den enskildes rätt att stå utanför en organisation.

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som inte vill föregripa resultatet av pågående förberedelsearbete i fråga om en författningsöversyn, är inte berett att nu frångå sitt tidigare ställningstagande. Motion K271 yrkande 14 (m) avstyrks.

Åtgärder mot rasistiska organisationer

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstaganden tre motioner (mp respektive kd) om förbud riktade mot rasistiska organisationer. Jämför reservation 9 (kd).

Motionerna

Två motioner tar upp frågan om förbud riktat mot rasistiska organisationer. I Gustav Fridolin (mp) begär i motion K298 begärs en lag med förbud mot rasistiska organisationer. Sverige har enligt motionen blivit ett centrum för europeisk högerextremism, och enbart med lag kan högerextremisternas organisationer förstöras. En lag skulle ge tid för att med information, kartläggning och opinionsbildning bekämpa rasismen.

I Sven Brus m.fl. (kd) begär i motion Sf402 yrkande 20 begärs att deltagande i och stöd till rasistiska och kriminella organisationer skall förbjudas. Frågan behandlas mer ingående i motion K398 av Ingvar Svensson m.fl. (kd), vari begärs ett tillkännagivande till regeringen om grundlagsstöd för kriminalisering av enskilds stöd till eller deltagande i rasistisk organisation, terroristgrupp eller annan organiserad brottslighet. Motionärerna hänvisar till att Lagrådet påpekat att det inte är säkert att de svenska bestämmelserna om medverkan, försök, förberedelse och stämpling är tillräckliga för att tillgodose de krav på kriminalisering som finns i artikel 2.2 i EU:s rambeslut mot terrorism.

Tidigare ställningstaganden

Utskottet behandlade våren 2003 en motion med samma innebörd som motion K298 (mp). Utskottet redovisade i betänkandet Fri- och rättighetsskyddsfrågor (bet. 2002/03:KU26, s. 33 f.) utförligt FN-konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, utredningsbetänkandet Organiserad rasism (SOU 1991:75), vari föreslagits lagregler mot organiserad rasism och stöd åt organiserad rasism, regeringens bedömning av utredningens förslag samt betänkandet Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m. – straffansvarets räckvidd (SOU 2000:88). Utskottet redovisade också tidigare behandling vid fyra tillfällen. Bland annat hade utskottet hänvisat att Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet i oktober 2000 ansett att det inte borde ske en utvidgning av det kriminaliserade området såvitt gäller deltagande i eller stöd till sammanslutningar där det

förekommer brottslighet. Utskottet ansåg liksom vid tidigare ställningstaganden bl.a. att svårigheterna att upprätthålla grundläggande rättssäkerhetskrav vad gäller förutsebarhet och avgränsning av det straffbara området för med sig att förbud mot rasistiska organisationer inte bör införas.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller tidigare ställningstaganden och avstyrker därför motionerna K298 (mp) samt K398 och Sf402 yrkande 20 (båda kd).

Retroaktivitetsförbud

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till tidigare ställningstagande en motion (m) om ytterligare begränsningar av riksdagens möjligheter att fatta beslut om skatter och avgifter med retroaktiv verkan. Jämför reservation 10 (m, kd, c).

Motionen

I motion K247 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m) begärs att det i regeringsformen införs ytterligare begränsningar av möjligheterna för riksdagen att med hänvisning till särskilda skäl fatta beslut om skatter och avgifter med retroaktiv verkan. Användningen av den i lagstiftningen tänkta begränsade möjligheten att lagstifta med retroaktiv verkan på skatteområdet leder till stor rättsosäkerhet. Problemen har enligt motionären inte minskats på senare år.

Tidigare behandling

I betänkande 2002/03:KU26 avstyrkte utskottet ett motionsyrkande med samma innebörd som det nu aktuella och av samma motionär, liksom en annan motion (c) som vände sig mot retroaktiv lagstiftning. Utskottet hänvisade till tidigare ställningstaganden. En reservation (m, kd, c) avgavs.

Utskottet har tidigare hänvisat till att bestämmelserna i regeringsformen om grundläggande fri- och rättigheter utretts av Fri- och rättighetskommittén, som bl.a. uttalat att den utformning som bestämmelsen i 2 kap. 10 § andra stycket regeringsformen om förbud mot retroaktiv skattelagstiftning erhållit syntes vara lämpligt avvägd. Utskottet anförde att de skäl för att inte utvidga retroaktivitetsförbudet som anfördes av 1973 års fri- och rättighetsutredning och Rättighetsskyddsutredningen fortfarande gjorde sig gällande (bet. 1997/98: KU32, bet. 2001/02:KU15).

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte berett att nu frånga sitt tidigare ställningstagande. Motion K247 (m) avstyrks följaktligen.

Skydd mot diskriminering

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker en rad motioner dels om skyddet mot diskriminering i allmänhet, dels om skyddet mot diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet. Jämför reservationerna 11 (kd), 12 (mp), 13 (fp, v, c, mp), 14 (m), 15 (mp) och 16 (fp, v, mp) samt särskilt yttrande (v).

Motionerna

I Anders G Högmark m.fl. (m) begär i motion A258 yrkande 8 begärs att positiv och negativ diskriminering i grundlagen tas bort. Motionärerna vill skapa en tydlig, sammanhållen och enhetlig lagstiftning gällande diskriminering. En enda lag med förbud mot diskriminering inom alla samhällsområden är det mest ändamålsenliga och fruktbara på sikt. En sammanhållen lag ger en tydlig signal att all diskriminering oavsett om det handlar om kön, ras, religion, ålder, funktionshinder eller sexuell läggning ses lika allvarligt från lagstiftarens sida.

I Ingvar Svensson m.fl. (kd) begär i motion K395 begärs ett tydligt diskrimineringskydd för människans integritet oberoende av religion, ålder, ras, hudfärg, kön, språk, sexuell identitet, genetiska särdrag, börd, ekonomisk eller social ställning, funktionshinder och etnisk eller politisk tillhörighet. Det skydd som i dag finns i regeringsformen är inte rättsligt bindande. Det är enligt motionen angeläget med skyddsregler i grundregler som är rättsligt bindande och därmed också kan användas i rättsliga processer. Frågan bör tas upp inom ramen för den översyn av regeringsformen som aviserats.

I flera motioner begärs ett utökat skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning. I Lars Leijonborg m.fl. (fp) begär i motion K418 yrkande 14 begärs att homosexuella, bisexuella och transpersoner skall omfattas av regeringsformens förbud mot diskriminerande lagstiftning. Den nyligen genomförda ändringen av målsättningsparagrafen i 1 kap. är enligt motionärerna inte tillräcklig eftersom den inte innebär något förpliktigande åtagande i lagstiftningsarbetet. En översyn bör göras av 2 kap. 15 § regeringsformen. I motionens yrkande 5 begärs ett tillkännagivande till regeringen om EU:s stöd till frivilligorganisationer på HBT-området. EU:s handlingsprogram för att motverka diskriminering (det s.k. Equal-programmet) ger stöd till projekt där frivilligorganisationer och arbetsmarknadens parter utvecklar nya metoder för att motverka diskriminering. Sverige bör agera inom EU för att framtida satsningar mot diskriminering på ett bättre sätt än hittills beaktar behovet av nya metoder för att förebygga eller motverka diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet.

I motionerna K390 av Ulf Holm m.fl. (mp, fp, v, c) yrkandena 1, 2 och 4 och K402 av Hillevi Larsson och Börje Vestlund (s) yrkandena 1, 2 och 4 begärs att könsidentitet skall omfattas av 1 kap. regeringsformen, att skyddet

mot diskriminering i 2 kap. 15 § regeringsformen skall omfatta också sexuell läggning samt att det skall göras en översyn av förekomsten av återstående diskriminering i lagstiftningen mot homosexuella, bisexuella och transpersoner.

Tidigare behandling m.m.

Utskottet avstyrkte våren 2003 i betänkande 2002/03:KU26 (s. 44 f.) en rad motioner med samma innebörd som de nu aktuella. I flera motioner hade då tagits upp frågan om en utvidgning av det skydd mot diskriminerande lagstiftning som ges i 2 kap. 15 § regeringsformen till att också omfatta diskriminering på grund av sexuell läggning och diskriminering av homosexuella, bisexuella och transpersoner. Utskottet hänvisade till att riksdagen nyligen beslutat om ett införande i 1 kap. 2 § regeringsformen av ett skydd mot diskriminering till följd av sexuell läggning och till att utskottet förklarat sig inte berett att förorda att en bestämmelse om skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning skulle föras in i 2 kap. regeringsformen. I två reservationer (v och mp resp. fp) begärdes att bestämmelsen i 2 kap. 15 § om skydd mot diskriminering skulle utvidgas till att gälla även diskriminering på grund av sexuell läggning. I en reservation (kd) begärdes ett tydligt skydd mot diskriminering för människans integritet oberoende av olika faktorer. Två reservationer (fp, mp) gällde en utvidgning av skyddet i 1 kap. 2 § regeringsformen till att även uttryckligen gälla diskriminering på grund av könsidentitet, respektive en samlad genomgång av homosexuellas situation inom olika lagstiftningsområden. I en reservation (mp) begärdes en samlad lag mot alla former av diskriminering.

När det gäller frågan om diskriminering på grund av könsidentitet ville utskottet hänvisa till att det i förarbetena till den nyligen beslutade ändringen av 1 kap. 2 § regeringsformen framhållits att uppräkningsgrunden av otillåtna diskrimineringsgrunder endast är exemplifierande och inte uttömmande. Det åligger alltså det allmänna att motverka diskriminering även på grund av andra – liknande – osakliga omständigheter som gäller den enskilde som person. Utskottet ansåg mot denna bakgrund att det inte var nödvändigt med utvidgning av 1 kap. 2 § så att även diskriminering på grund av könsidentitet omnämns.

Utskottet hänvisade vidare till Diskrimineringskommitténs arbete. Kommittén har i uppdrag att överväga en gemensam lagstiftning mot diskriminering som omfattar alla eller flertalet diskrimineringsgrunder och samhällsområden och överväga en samordning eller sammanslagning av ombudsmän, dock ej Riksdagens ombudsmän. Frågor som gäller diskrimineringsgrunden sexuell läggning, ett särskilt skydd mot diskriminering av transpersoner och behovet av lagstiftning mot diskriminering på grund av ålder omfattas av kommitténs uppdrag. Enligt utskottets mening borde resultatet av kommitténs arbete inte föregripas. När det gällde en översyn av lagstiftningen för att undanröja förekomsten av återstående diskriminering i lagstiftningen mot homosexuella, bisexuella och transpersoner ville utskottet hänvisa till att

Ombudsmannen mot diskriminering av homosexuella har som uppgift bl.a. att föreslå regeringen åtgärder som kan ha betydelse för att motverka att diskriminering förekommer. Dels sker detta inom ramen för det gängse remissförfarandet, dels gör ombudsmannen framställningar på eget initiativ. När det gäller transsexualitet har Jämställdhetsombudsmannen motsvarande uppgift på arbetslivsområdet. Utskottet ansåg mot denna bakgrund att en översyn av hela lagstiftningsområdet i ett sammanhang inte var nödvändig.

Den 1 juli 2003 trädde en ny lag (2003:307) om förbud mot diskriminering i kraft liksom ändringar i 1999 års diskrimineringslagar, som skall gälla även när en arbetsgivare beslutar om eller vidtar åtgärder som rör yrkespraktik, utbildning eller yrkesvägledning. Diskrimineringsförbudet gäller till skydd för en enskild person i fråga om diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder i fråga om arbetsmarknadspolitisk verksamhet, start eller bedrivande av näringsverksamhet, yrkesutövning, medlemskap, medverkan och medlemsförmåner i arbetstagarorganisationer, arbetsgivarorganisationer eller yrkesorganisationer samt varor, tjänster och bostäder. I fråga om etnisk tillhörighet och religion eller annan trosuppfattning gäller förbuden också i fråga om socialtjänst, socialförsäkring, arbetslöshetsförsäkring samt hälso- och sjukvård.

Regeringen har i juni 2003 beslutat att en utredare skall föreslå de lagändringar som behövs för att skyddet mot diskriminering på grund av sexuell läggning så långt möjligt skall vara detsamma som i fråga om etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning enligt lagen om förbud mot diskriminering. En proposition i frågan har aviserats till september 2004.

En beskrivning av gemenskapsinitiativet Equal 2000–2006 finns på Svenska ESF-rådets webbplats. EU och Sverige satsar enligt informationen på webbplatsen resurser för att goda krafter från olika delar i samhället skall få möjlighet att samverka och skapa nya mönster för att förhindra att människor diskrimineras och utestängs i arbetslivet. Projekten skall drivas i samarbete med grupper i andra europeiska länder som delar programmets vision. Inför den kommande ansökningsomgången den 8 mars– den 30 juni 2004 lyfts fem områden särskilt fram. Dessa är i korthet: Strukturer som hindrar övergången från skola till arbetsliv; Äldres möjlighet att jobba kvar så länge de vill; Strukturer och attityder som utestänger, diskriminerar och kan leda till ohälsa; Ta till vara tidigare gjorda erfarenheter för att minska könssegregeringen på arbetsmarknaden; Asylsökandes situation.

En övergripande målsättning för gemenskapsinitiativet Equal 2000–2006 i Sverige är enligt det nationella grunddokumentet ett arbetsliv utan diskriminering och ojämlikhet och som är präglad av mångfald. Ett sådant arbete tar till vara alla människors kompetens och utvecklingsmöjligheter oavsett kön, ålder, etnisk tillhörighet, sexuell läggning och eventuella funktionshinder.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening är det angeläget att det finns ett grundlagsskydd mot diskriminering av olika slag. Utskottet anser således inte att grundlagsskyddet bör tas bort. En grundlagsreglering utesluter självfallet inte en sammanhållen och enhetlig reglering i vanlig lag om diskrimineringskydd. Enligt utskottets mening bör resultatet av Diskrimineringskommitténs arbete med en samlad diskrimineringslag inte föregripas. Motion A258 yrkande 8 avstyrks.

När det gäller frågan om ett tydligt diskrimineringskydd för människans integritet oberoende av religion, ålder, ras, hudfärg, kön, språk, sexuell identitet, genetiska särdrag, börd, ekonomisk eller social ställning, funktionshinder och etnisk eller politisk tillhörighet anser utskottet att det pågående förberedelsearbetet för en författningsöversyn inte bör föregripas. Utskottet är inte nu berett att göra någon annan bedömning än vid frågans behandling för ett år sedan. Motion K395 (kd) avstyrks följaktligen.

Utskottet är inte heller berett att nu tillstyrka ändringar i det nyligen införda grundlagsskyddet mot diskriminering på grund av sexuell läggning, vare sig i fråga om begreppet könstillhörighet eller införande av ett skydd i fråga om sexuell läggning också i 2 kap. 15 § regeringsformen. Motionerna K418 yrkande 14 (fp), K390 yrkandena 1 och 2 (mp, fp, v, c) och K402 yrkandena 1 och 2 (s) avstyrks.

Utskottet vidhåller också sitt ställningstagande för ett år sedan i fråga om en genomgång av lagstiftningen i ett sammanhang för att undanröja eventuellt återstående diskriminering i lagstiftningen mot homosexuella, bisexuella och transpersoner. Utskottet anser fortfarande inte – mot bakgrund av de uppgifter som ankommer på Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning och Jämställdhetsombudsmannen – att en sådan genomgång är nödvändig. Motionerna K390 yrkande 4 (mp, fp, v, c) och K402 (s) yrkande 4 avstyrks.

Mot bakgrund av målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § regeringsformen om att det allmänna skall motverka diskriminering av människor på grund av bl.a. sexuell läggning eller annan omständighet som gäller den enskilde som person saknas enligt utskottets mening anledning att anta annat än att svenska representanter inom ramen för EU-arbetet mot diskriminering verkar för att behovet av nya metoder för att förebygga eller motverka diskriminering även på grund av sexuell läggning eller könsidentitet beaktas. Enligt utskottets mening är det därför inte nödvändigt med något tillkännagivande till regeringen med anledning av motion K418 yrkande 5 ,(fp).

Äganderätt m.m.

Utskottets förslag i korthet

Utskottet vidhåller tidigare ställningstaganden och avstyrker en rad motioner (m, kd, c) om förstärkning av skyddet för äganderätten i olika avseenden och om full ersättning vid ingrepp i äganderätten. Jämför reservation 17 (m, fp, kd, c).

Motionerna

Flera motioner tar upp skyddet för äganderätten. I motion K271 av Bo Lundgren m.fl. (m) yrkande 13[Avslag] begärs med hänvisning till Europakonventionen att äganderätten anpassas till samhällsutvecklingen och att skyddet utökas så att det uttryckligen omfattar även annan egendom än mark och byggnader. Samhällsutvecklingen har enligt motionen lett till att en ökande andel av samhällets totala förmögenhetsmassa i dag består av immateriella tillgångar i form av utbildning, dataprogram, och databaser, musik, varumärken, närings- och patenträtter m.m., vilket understryker den motsättning som finns mellan den enskildes upphovsrätt och den enskildes förfogande- och nyttjanderätt. I motion MJ404 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (m) yrkande 1 begärs ett tillkännagivande till regeringen om att äganderätten skall stärkas i grundlagen. Motionärerna hänvisar till att Europakonventionen som inkorporerats i svensk rätt slår fast att envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom skall lämnas okränkvt och att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som gäller enligt lag och av folkrättens allmänna grundsatsar. Med egendom avses inte bara fast och lös egendom utan även rättigheter som fordringar och immateriella rättigheter. Något motsvarande skydd för sådan egendom finns inte i regeringsformen. Det är enligt motionen angeläget att regeringsformen innehåller en regel som står i full samklang med Europakonventionen, som slår fast att den enskilda äganderättens princip är okränkbar och att inskränkningar bara får ske i klart angivna fall och med full ersättning. Samhällsutvecklingen i stort har enligt motionen inte minst genom IT-utvecklingen lett till att en ökande andel av samhällets totala förmögenhetsmassa består av immateriella tillgångar i form av utbildning, dataprogram och databaser, musik, varumärken, närings- och patenträtter m.m.

I Jan Andersson m.fl. (c) begär i motion MJ412 yrkandena 1 och 3 begärs tillkännagivanden till regeringen om vikten av att värna det privata ägandet utifrån ett federalistiskt perspektiv och om att den privata äganderätten måste skyddas och ständigt försvaras. Att besluten fattas på lägsta effektiva nivå, alltså så nära som möjligt dem de berör, förutsätter till viss del att även ägandet är decentraliserat till den lägsta effektiva nivån. Utgångspunkten är att det individuella privata ägandet är den nivå man bör utgå ifrån. Det är enligt motionärerna olyckligt om gränserna för vad en markägare skall acceptera i form av inskränkningar flyttas så att denna form av inskränkning tillåts i större

grad. Ett ensidigt hävdande av det gemensamma intresse framför den enskildes äganderätt riskerar att leda till en ökad misstro mot rättsstaten och till att människor i mindre utsträckning känner det personliga ansvaret.

I Bengt-Anders Johansson (m) begär i motion K361 begärs en ändring i 2 kap. 18 § regeringsformen så att den som tvingas avstå egendom till det allmänna eller annan skall ha rätt till full ersättning. Enligt motionären är Sverige det enda landet i Norden som inte i grundlagen har tagit in ordet ”full” i fråga om ersättningen. Motionären framhåller också vikten av att anamma en stärkt äganderätt i grundlagen.

I Alf Svensson m.fl. (kd) anför i motion N412 yrkande 5 anför att äganderätten måste erkännas som fundamental princip och ges grundlagsskydd. Sverige har enligt motionen ett sämre lagligt skydd för äganderätten, det gäller särskilt ersättning vid expropriation. Med dagens ersättningsregler i expropriationslagen kan de markägare som tvingas avstå mark för t.ex. bredbands- och mobiltelenätutbyggnad få ersättningar som framstår som jämförelsevis obetydliga. Expropriationslagen i denna del är föråldrad. Lagens ersättningsregler är inte anpassade till dagens tvångsförvärv som i många fall sker för att förutom allmänna intressen tillgodose privatekonomiska intressen. Det är enligt motionen hög tid att se över och reformera ersättningsreglerna vid tvångsförvärv.

I Henrik von Sydow (m) begär i motion K431 begärs ett tillkännagivande till regeringen om ett konvent för att stärka skyddet för mänskliga rättigheter som äganderätt och näringsfrihet. Enligt motionen är diskussionen om hur samhället bör skydda enskilda människors grundläggande och s.k. negativa rättigheter starkt eftersatt. För att på bästa sätt gjuta nytt liv i och förståelse för de bortglömda mänskliga rättigheterna som äganderätt och näringsfrihet bör det i samband med regeringens planerade översyn av den svenska författningen arrangeras ett konvent med företrädare för det civila samhället och representanter för folkvalda församlingar. Konventets syfte måste vara att föreslå, förankra och fungera som referens för nödvändiga författningsförändringar som stärker den enskildes äganderätt och näringsfrihet.

Tidigare behandling

I betänkandet Fri- och rättighetsskyddsfrågor (bet. 2002/03:KU26 s. 71) våren 2003 avstyrkte utskottet med hänvisning till tidigare ställningstaganden motioner med delvis samma innebörd som motionerna K271 yrkande 13 (m), MJ404 yrkande 1 (m) och MJ412 yrkandena 1 och 3 (m) som gäller förstärkt skydd för äganderätten. I en reservation (m, fp, kd och c) begärdes ett förstärkt skydd för äganderätten i samklang med Europakonventionen och med tydliga ersättningsregler vid inskränkning av nyttjanderätt.

I samband med behandlingen år 1994 av ett förslag från regeringen till ny lydelse av 2 kap. 18 § regeringsformen avstyrkte utskottet motioner om längre gående grundlagsskydd än vad regeringen hade föreslagit (bet. 1993/94: KU24 s. 28 f.). Utskottet ansåg det därvid inte motiverat att låta all egendom, både fast och lös, omfattas av grundlagens egendomsskydd. Utskottet pekade

också på att bestämmelser varigenom den enskilde tillförsäkras full ersättning eller ersättning för hela förlusten inte skulle vara helt rättvisande med hänsyn till att vissa s.k. förväntningsvärden inte är ersättningsgilla. Utskottet underströk vidare att införandet av ett grundlagsskydd för rådgighetsinskränkningar i sig inte innebar att ersättningsrätten utvidgades i förhållande till vad som redan gällde.

Frågan om innebörden av 2 kap. 18 § regeringsformen behandlades av konstitutionsutskottet våren 1998 i ett yttrande till jordbruksutskottet över regeringens förslag till ny miljöbalk, varvid frågan om huruvida ordalydelsen i paragrafen var förenlig med motiven diskuterades (yttr. 1997/98:KU8y). Utskottet gjorde då bedömningen att grundlagsbestämmelsen trots den mindre tillfredsställande ordalydelsen måste uppfattas så att en utvidgning av ersättningsrätten inte skett. Med anledning av flera motioner från den allmänna motionstiden kom ett enigt konstitutionsutskott i betänkande 1997/98:KU30 (s. 7) fram till slutsatsen att det inte gick att bortse från att bestämmelsen i 2 kap. 18 § andra stycket regeringsformen hade varit föremål för omfattande debatt och att Lagrådet förordade en ändring av bestämmelsen. Även om utskottet ansåg att bestämmelsen måste kunna uppfattas i enlighet med vad som avsetts vid dess tillkomst fanns det anledning att se över dess lydelse.

Frågan behandlades åter av utskottet våren 2000 i betänkande 1999/2000:KU11. Utskottet hänvisade till att det vid flera tillfällen avstyrkt motioner om utvidgning av grundlagens egendomsskydd. Utskottet ansåg inte att det framkommit skäl att ändra sin tidigare bedömning. Utskottet ansåg inte heller att det fanns skäl att ge äganderätten samma skydd mot begränsningar som gäller för de s.k. politiska rättigheterna. Även när det gäller ersättningsfrågan hänvisade utskottet till tidigare avstyrkanden vid flera tillfällen av motioner om en utvidgning till full ersättning. Utskottet framhöll att när det i betänkande 1997/98:KU30 förordades att ordalydelsen av 2 kap. 18 § regeringsformen skulle ses över, ansåg utskottet att utredningen inte borde omfatta frågan om utvidgning till full ersättning. Utskottet gjorde fortfarande samma bedömning.

1999 års författningsutredning, som hade i uppdrag bl.a. att se över ordalydelsen av regeringsformens bestämmelse om egendomsskydd, avlämnade i februari 2001 betänkandet *Vissa grundlagsfrågor* (SOU 2001:19). När det gällde regeringsformens egendomsskydd konstaterade utredningen att man misslyckats. Mot bakgrund av att ett förslag till ändring av grundlag bör ha ett brett parlamentariskt stöd och att ett sådant stöd inte hade kunnat uppnås, hade utredningen beslutat att avstå från att lägga fram något förslag till ändrad lydelse av 2 kap. 18 § regeringsformen. Mot bakgrund av utredningens slutsats lade inte regeringen fram förslag till ändrad lydelse av 2 kap. 18 regeringsformen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet är inte nu berett att gå ifrån sina tidigare ställningstaganden i fråga om förstärkt skydd för äganderätten och avstyrker följaktligen motionerna K271 yrkande 13 (m), MJ404 yrkande 1 (m) och MJ412 (c) yrkandena 1 och 3. Mot bakgrund av tidigare bedömningar är utskottet inte heller berett att förorda en ändring av grundlagsregeln om ersättning för förlusten. Motionerna K361 (m) och N412 yrkande 5 (kd) avstyrks följaktligen också.

Utskottet anser inte att det behövs ett konvent i syfte att stärka skyddet för äganderätten och näringsfriheten. Motion K431 (m) avstyrks.

Partibidrag från fackligt anslutna personer

Utskottets förslag i korthet

Utskottet avstyrker med hänvisning till pågående beredningsarbete en motion (fp, mp) om hinder för fackligt anslutna personer att mot sin vilja behöva bidra till politiska partier, och om skydd mot att i sammanhanget behöva avslöja sina politiska sympatier.

Motionen

I Carl B Hamilton och Åsa Domeij (fp) begär i motion K355 yrkandena 1-4 begärs lagregler i syfte att förhindra att fackligt anslutna personer mot sin vilja skall behöva bidra till politiska partier eller folkomröstningskampanjer samt regler som särskilt skyddar fackligt anslutna personers rätt att inte behöva avslöja sin partisympati för att undgå att ge bidrag till politiskt parti eller folkomröstningskampanj. Motionärerna hänvisar till att LO själv angett att man satsar 70 miljoner kronor till de socialdemokratiska valarbetet medan förre riksdagsmannen Anders Johnson i boken *Vi står i vägen – Om LO, pengarna och politiken* kommit fram till beloppet drygt 100 miljoner kronor valåret 1998. Därtill kommer lokala bidrag i reda pengar samt gratisaktiviteter av till LO-sfären ansluten personal i valrörelsen. Värdet av den extra arbetskraft som LO ställer till Socialdemokraternas förfogande ett valår kan uppskattas till mycket stora belopp, sannolikt flera hundra miljoner kronor.

Tidigare behandling

Utskottet avstyrkte våren 2003 en motion (fp, mp) med liknande innebörd som den nu aktuella (bet. 2002/03:KU26, s. 79 f.). Utskottet hänvisade till att frågan om allmänhetens insyn i hur partierna finansierar sin politiska verksamhet var föremål för utredning. Även frågan om insyn i lämnat indirekt stöd, bl.a. från olika intresseorganisationer i samhället, i form av exempelvis stödannonsering, subventionering av annonskostnader och personella resurser omfattades av uppdraget. Som regeringen framhållit var en sådan insyn viktig. Informationen kunde enligt utskottet utgöra ett underlag för väljarna vid val och främja en debatt om etik och bevekelsegrunder i politiken. Informa-

tionen kunde också bidra till den interna fackliga debatten i frågan. Utskottet var däremot inte berett att ställa sig bakom de långtgående statliga ingrepp i föreningars verksamhet som motionen innebar.

I en reservation (m, fp, kd, c och mp) begärdes ett tillkännagivande om tilläggsdirektiv till Utredningen om offentlighet för partiets och valkandidatens intäkter. Reservanterna anförde att penningbidrag och andra former av stöd till de politiska partierna varit en omdebatterad fråga under senare år och att regeringen i juni föregående år beslutat att tillkalla en särskild utredare med uppgift att överväga hur man kan öka allmänhetens insyn i hur de politiska partierna finansierar sin politiska verksamhet och hur de personer som driver en s.k. personvalskampanj finansierar den. I ett internationellt perspektiv kan man enligt reservanterna konstatera att det är vanligt med någon form av rättslig reglering av partiernas och valkandidaternas intäkter. En sådan lagstiftning finns t.ex. i Finland, Danmark och Norge. Reservanterna framhöll att direktiven till utredningen främst tog sikte dels på frågan om finansiering av personvalskampanjer, dels användningen av offentliga medel (partistöd på olika nivåer). För bedömningen av partistödssystemets utformning och effekter hade det enligt reservationen också betydelse att få reda på de övriga finansieringskällor och stödformer partierna och kandidaterna har och det måste i detta sammanhang göras klart att även Socialdemokraternas stöd från fackföreningsrörelsen behöver bli synligt. År 2002 uppgick det sammanlagda stödet till någonstans mellan 75 och 85 miljoner kronor, enligt uppgifter lämnade till riksdagens utredningstjänst (dnr 2002:144). Stödets exakta storlek hade enligt reservationen varit svårt att fastställa. I flera fall är bidragen hemliga också för LO:s egna medlemmar. Enligt reservanterna var det angeläget att öppenhet och insyn präglar stöd och finansiering av de politiska partierna. Detta måste gälla oavsett arten och graden av stödform. Enligt reservanternas mening borde därför redovisning av de politiska partiernas stöd från fackliga organisationer också belysas av utredningen. Utredningen borde ges tilläggsdirektiv med sådan innebörd.

Vi omröstningen i riksdagens kammare beslöt riksdagen i enlighet med reservationen (rskr. 2002/03:110).

I tilläggsdirektiv den 22 maj 2003 till utredningen hänvisade regeringen till att i utredningens uppdrag ingick att, om utredaren fann det befogat, föreslå åtgärder för att öka insynen. Åtgärderna kunde avse en utveckling av de frivilliga överenskommelser som redan finns på området men kan också avse åtgärder från det allmännas sida. Utgångspunkten för utredningsuppdraget var att allmänhetens insyn i partiernas och enskilda kandidaters intäkter skulle öka. Uppdraget omfattade därför partier och kampanjer på alla nivåer och alla typer av stöd. Det var således enligt tilläggsdirektivet fullt klart att även stöd från juridiska personer, t.ex. fackliga organisationer, omfattades av uppdraget, men utredningsuppdragets omfattning i detta hänseende hade likväl ifrågasatts (bet. 2002/03:KU26).

Utredningen om offentlighet för partiers och valkandidaters intäkter

Utredningen om offentlighet för partiers och valkandidaters intäkter avlämnade den 2 mars 2004 sitt betänkande Allmänhetens insyn i partiers och valkandidaters intäkter (SOU 2004:22). Utredningen föreslår att allmänhetens insyn i hur de politiska partierna finansierar sin politiska verksamhet och hur valkandidaterna finansierar sina kampanjer skall säkerställas genom författningsreglering.

Enligt utredningen har den ordning med frivilliga partiöverenskommelser som funnits sedan mitten på 1950-talet flera allvarliga brister, bl.a. saknas garanti för att den lämnade informationen är rättvisande från jämförelsesynpunkt. En författningsreglering kan enligt utredningen bättre säkerställa att informationen blir mer tillgänglig för allmänheten.

Redovisningarna föreslås omfatta offentligt partistöd, medlemsavgifter, inkomster från försäljningar, lotterier, insamlingar och liknande, bidrag från andra delar av partiets organisation inklusive sidorganisationer, bidrag från privatpersoner och bidrag från företag, organisationer, föreningar och sammanslutningar samt stiftelser och fonder. Med bidrag avses enligt förslaget såväl ekonomiska bidrag som varor, tjänster och andra motsvarande prestationer som erhållits utan vederlag. Sedvanligt frivilligt arbete och sedvanliga gratistjänster av partiarbetare föreslås av praktiska skäl att undantas från redovisningen.

Utredningen föreslår vidare att värdet av varje bidrag och namnet på givaren skall anges särskilt i partiernas och kandidaternas redovisningar om värdet under året uppgår till minst 20 000 kr. Namnet på en privatperson får dock inte – till skillnad från namnet på en juridisk person – uppges utan dennes uttryckliga samtycke om värdet av det bidrag personen lämnat under ett räkenskapsår är mindre än 20 000 kr.

Utredningens förslag innebär vidare att partierna centralt, regionalt och lokalt samt valda kandidater alltefter i vilken församling de tagit plats lämnar intäktsredovisningar till respektive församling, dvs. till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige för att dessa skall hålla redovisningarna offentligen tillgängliga. Ett rimligt antagande är enligt utredningen att handlingarna behandlas mer eller mindre automatiserat för att på ett enkelt sätt kunna göras tillgängliga för allmänheten via exempelvis Internet.

Statligt partistöd föreslås inte kunna beviljas ett parti som underlåter att offentligen lämna en redovisning.

Enligt utredningen redovisade Socialdemokraterna för valåret 2002 intäkter på 152,8 miljoner och Moderaterna 138,2 miljoner kronor, Kristdemokraterna redovisade 48,2 miljoner kronor, Folkpartiet 43,8 miljoner kronor, Vänsterpartiet 37,8 miljoner kronor, Miljöpartiet 36,3 och Centern 32,3 miljoner kronor. Medlemsavgifterna uppgick till mellan 2 % (v resp. mp) och 7 % (c) av de totala intäkterna. Intäkterna bestod huvudsakligen av offentligt stöd om 51 %–82 % bortsett från (s) där andelen offentligt stöd bara var 36 %. För Socialdemokraternas del redovisades valåret 2002 anslag från fackföreningsrörelsen med 25,9 miljoner kronor. I betänkandet finns återgivet Socialde-

mokraternas redovisning av medel från LO centralt och från LO-förbunden. Enligt utredningen redovisade Socialdemokraterna förutom direkta bidrag från fackföreningsrörelsen även indirekt stöd i form av personella resurser med sammanlagt 4,2 årsarbetskrafter. Enligt utredningen är kunskapsläget i fråga om det totala både indirekta och direkta stödet från fackföreningsrörelsen till det Socialdemokratiska partiets olika nivåer ytterst bristfälligt. Det saknas enligt utredningen i hög grad heltäckande undersökningar och uppgifter om detta.

Enligt den utvärdering av riksdagspartiernas ömsesidiga överenskommelse om en öppen redovisning av intäkter som finns fogat till betänkandet (bilaga 9) redovisades som gåvor från fysiska personer 1,7 miljoner kronor till Socialdemokraterna, 10,7 miljoner kronor till Moderaterna, 71 000 kr till Miljöpartiet, 1,1 miljoner kronor till Vänsterpartiet och 24 000 kr till Kristdemokraterna. Enligt utvärderingen finns det dock ingen garanti för att uppgifterna är rättvisande från jämförelsesynpunkt eftersom det inte finns någon som helst homogenitet i redovisningarna, möjligen med undantag för partistöd, invandrarstöd och medlemsavgifter.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets mening är det en angelägen genomlysning som nu redovisats av Utredningen om offentlighet för partiets och valkandidaters intäkter. Utskottet vill i likhet med utredningen understryka vikten av öppenhet och insyn för allmänheten när det gäller partiernas intäkter. Utredningsbetänkandet kan antas bli föremål för remissbehandling och därigenom bidra till en debatt på området. Enligt utskottets mening bör den fortsatta beredningen av frågan avvaktas. Motion K355 yrkande 1–4 (fp, mp) avstyrks följaktligen.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

- 1. Förstärkt skydd för fri- och rättigheterna, m.m., punkt 1 (m)**
av Gunnar Hökmark (m), Henrik S Järrel (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:K271 yrkandena 8, 9 och 11.

Ställningstagande

Regeringsformens fri- och rättighetsskydd måste förstärkas. Vissa av de i regeringsformen garanterade fri- och rättigheterna åtnjuter inte ett tillräckligt skydd mot rättighetsbegränsande lagstiftning. Skyddet för äganderätten och näringsfriheten är t.ex. svagare än skyddet för de s.k. opinionsfriheterna. Sverige bör vara ett land där mänskliga fri- och rättigheter skyddas fullt ut. Därför bör grundlagens skydd mot rättighetsinskränkningar vara lika starkt, oavsett vilka fri- och rättigheter det gäller. Det skulle bl.a. innebära att de tre allmänna begränsningsgrunderna i 2 kap. 12 § andra stycket regeringsformen blir tillämpliga även vid begränsningar av t.ex. äganderätten. En inskränkning i den enskildes äganderätt skulle då endast få göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Vidare skulle det innebära att en begränsning aldrig får gå ut över vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Begränsningar skulle inte heller få göras på grund av åskådning eller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen.

Vid riksdagens beslutsfattande bör ökad hänsyn tas till politiska minoriteters legitima intressen. Minoritetsskyddet bör stärkas generellt vid beslut om lagstiftning som innebär inskränkningar i de medborgerliga fri- och rättigheterna, vilket kan ske genom att reglerna om särskilt beslutsförfarande i 2 kap. 12 § tredje stycket regeringsformen blir tillämpliga. Det uppskovsförfarande som där föreskrivs skulle påtagligt förstärka minoritetsskyddet och dessutom ge mer tid för debatt, eftertanke och noggrant övervägande.

En förstärkning av såväl minoritetsskyddet som fri- och rättighetsskyddet skulle inte bara utgöra ett viktigt steg i den allmänna strävan att stärka medborgarnas förtroende för det politiska systemet och den demokratiska beslutsprocessen. Reformen skulle också tydliggöra att Sverige är en demokrati och en rättsstat som inte per automatik sätter statens intresse framför individens rätt. Den nuvarande bristen på samstämmighet mellan Europakonventionens och regeringsformens skyddsnivåer skulle kunna upphävas genom att upphöja Europakonventionen till grundlag. Ett annat sätt kan vara att utvidga tillämpningsområdet för 2 kap. 12 § regeringsformen till att omfatta även Europakonventionen. Riksdagen bör med bifall till motion K271 yrkandena 8, 9 och 11 (m) som sin mening ge regeringen detta till känna.

2. Utvidgat skydd för fri- och rättigheter, punkt 2 (kd) av Ingvar Svensson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:K399.

Ställningstagande

Rättens legitimitet är inte bara knuten till sättet för beslutsfattande utan även till medborgarnas sociala medvetenhet, värdeskalor och värderingar. Den legitima rättsstaten måste visa respekt för de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna. Dit hör bl.a. att staten skall respektera varje människas integritet oberoende av religion, ålder, ras, kön, sexuell identitet, ekonomisk eller social ställning, etnisk eller politisk tillhörighet. Rättskipning och myndighetsutövning skall vara rimligt förutsebara med stöd av lagen och med hänsyn till etiska värden. En medborgare skall åtnjuta rättsskydd både mot enskilda och mot staten. Grundläggande kriterier för en fungerande rättsstat är mänskliga fri- och rättigheter, maktindelning, förvaltningens lagenlighet, rättsskydd genom oavhängiga domstolar och den statliga maktutövningens förutsebarhet. Rättsordningen måste därför präglas av rättslikhet, rättssäkerhet, rättstrygghet, rättstillgänglighet och öppenhet. Rättssäkerhet, likhet inför lagen, den avtalsrättsliga partsautonomin (parters självständighet) och avtalsfrihet skyddar individens behov av att tryggt kunna planera sitt liv. Rättsnormen skall ta sin utgångspunkt i det som är etiskt godtagbart. Den skall alltså förankras i den svenska och västerländska kulturtraditionen. Denna syn på rättsstaten anknuter mer till ett mera ”normalt” europeiskt betraktelsesätt. Det är viktigt att successivt sortera ut rättspositivismen ur det rättsliga perspektivet i arbetet för att förstärka de mänskliga fri- och rättigheterna. Det svenska skyddet för dessa fri- och rättigheter behöver vidgas och förstärkas.

Exempel på områden som borde bearbetas ytterligare är t.ex. vidden av skyddet för den mänskliga integriteten, föräldrarätten, den negativa föreningsfriheten och äganderätten. Det behövs också ett tydligt diskrimineringskydd för människans integritet oberoende av religion, ålder, ras, hudfärg, kön, språk, sexuell identitet, genetiska särdrag, börd, ekonomisk eller social ställning, funktionshinder, etnisk eller politisk tillhörighet. Detta skydd måste vara effektivt inte enbart i förhållandet mellan den enskilde och det allmänna utan rättsstaten måste också tillförsäkra ett sådant skydd mellan enskilda. Regeringsformen tillförsäkrar med smärre undantag medborgarna fri- och rättigheter uppräknade i 2 kap. 1 § regeringsformen endast i förhållande till det allmänna. Medborgarna tillförsäkras däremot inte sådana generella fri- och rättigheter i förhållande till andra enskilda eller andra enskilda rättssubjekt (företag eller organisationer). I denna del kan det inte anses råda full parallellitet mellan regeringsformen och Europakonventionen. Denna konvention kan antas ålägga konventionsstaterna viss skyldighet att genom lagstiftning trygga vissa fri- och rättigheter även mellan enskilda. Det vore värdefullt att utreda om även fri- och rättigheter mellan enskilda borde grundlagsfästas och inte som nu i huvudsak vara inriktade på förhållandet mellan den enskilde och det allmänna. De nu redovisade frågeställningarna bör ingå i uppgifterna för den författningsutredning som aviserats. Detta bör med bifall till motion K399 (kd) ges regeringen till känna.

3. Värdekommission, punkt 3 (kd)

av Ingvar Svensson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K386 och 2003/04:Ub321 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

En diskussion kring etik och människovärde är av centralt värde för det människovänliga samhället. Ett samhälle måste bygga på tillit. Varje dialog, varje diskussion blir till en meningslöshet om det inte hos de som diskuterar finns ett gemensamt etiskt minimum, en gemensam uppsättning värden och värderingar. Men om ingen bryr sig om att utkristallisera och diskutera och förklara detta minimum är risken uppenbar att det faller i glömska och ersätts av ett moraliskt gungfly. Att föra en debatt om dessa idéer borde därför vara centralt i allt samhällsengagemang. De politiska partierna är naturligtvis inte de mest centrala signalgivarna när det gäller överförande av värden och värderingar. Familjen är givetvis den viktigaste. Skolan, medierna, vänner och kamrater kompletterar denna uppgift. Lagstiftaren deltar också – det torde vara påvisat

att lagstiftning är normerande, åtminstone i viss utsträckning. Men även inom politikens domäner finns det behov av ett samtal, debatt, kring de grundläggande mänskliga värdena. Och självfallet är det oerhört centralt att de politiska beslut som fattas av riksdag, landsting/regioner och kommuner är grundade på ett accepterat värdemönster.

För en svensk värdekommission går det utmärkt att använda sig av det grundläggande upplägg som den norska värdekommissionen har haft. Det finns t.ex. anledning att fokusera på följande frågeställningar: vilka de grundläggande värdena för ett gott samhälle är och vilka inspirationsgivarna för dessa är, liksom hur vi tillägnar oss etiken/värdena, familjens, skolans, rättssystemets, mediernas och övriga signalgivares betydelse som värde- och normöverförare, hur rättssystemet och rättstänkande byggs upp utifrån den gemensamma värdebasen, samhällsekonomin beroende av en fungerande etik i form av tillit och förtroende, ekonomins drivkrafter, familjens betydelse för ett gemenskapstänkande, värdebasens betydelse för uppbyggande av företags- och organisationskulturer, värdebasens utveckling och betydelse i ett informationssamhälle jämfört med jordbruks- och industrisamhällena och värdebasens utveckling och betydelse i ett samhälle som får allt större etnisk mångfald. Sverige bör i syfte att bredda och entusiasmera den etiska diskussionen med sikte på samhällets fundament och därmed de mänskliga fri- och rättigheterna tillsätta en värdekommission. Detta bör med bifall till motionerna K386 (kd) och Ub321 yrkandena 1 och 2 (kd) ges regeringen till känna.

4. Individuella rättigheter, punkt 4 (c)

av Agne Hansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:K223 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Individen måste vara utgångspunkten för samhällsbygget. En långtgående decentralisering av makt och ansvar förutsätter ett starkt skydd för individerna mot godtycke och övergrepp. Starka individuella rättigheter och ett decentraliserat samhälle är varandras förutsättningar. De lagar som i dag reglerar stora delar av den kommunala verksamheten, som skollagen och socialtjänstlagen, bör ses över i syfte att ersätta detaljregleringen av kommunernas verksamhet med utkrävbara rättigheter för individen. En sådan ordning stärker både kommunerna, som får ökad frihet att välja hur målen skall uppnås, och individerna som till skillnad från dagens läge kan kräva att få vissa viktiga rättigheter uppfyllda också i domstol. I syfte att stärka den enskilda männi-

skans och de civila organisationernas ställning bör möjligheten prövas att gentemot statliga myndigheter och förvaltning inrätta en lista över medborgarnas rättigheter. En sådan rättighetslista bör innehålla krav på att dröjsmål inte får förekomma utan giltiga skäl samt på en tidsram inom vilken medborgaren får svar från myndigheten eller verkställighet genomförs. Vad sålunda anförts bör med bifall till motion K223 yrkandena 1 och 2 (c) ges regeringen till känna.

5. Rätten till liv, punkt 6 (kd)

av Ingvar Svensson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:So636 yrkande 1.

Ställningstagande

Målsättningsstadgandena i regeringsformen är till sin karaktär inte rättsligt bindande. De kan ha eller få politisk betydelse och effekterna av stadgandena kan bli föremål för politisk kontroll. Det väsentliga med portalskrivningarna är att ålägga det allmänna att positivt verka för att rättigheten i fråga skyddas och främjas.

Den mest grundläggande av de mänskliga rättigheterna, rätten till liv, bör ingå i regeringsformens värdeorientering genom målsättningsstadgandena. Det behövs ett tillägg till 1 kap. 2 § regeringsformen med innebörd att den offentliga makten skall utövas med respekt för människovärdets okränkbarhet, alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet. Genom en sådan grundlagsändring fastslås människovärdets okränkbarhet som en övergripande värdeorientering för allt samhällsarbete. Som sådan bör den också prägla ramarna och reglerna på det medicinsk-etiska området. Detta bör med bifall till motion So636 yrkande 1 (kd) ges regeringen till känna.

6. Livsåskådningsfrihet, punkt 7 (mp)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K266 och 2003/04:K324 yrkande 2 och avslår motion 2003/04:K324 yrkande 1.

Ställningstagande

Frågan om vegetarisk och vegansk mat handlar om människors möjlighet att ta etiska ställningstaganden, och ytterst också om människors frihet. Det är oacceptabelt att t.ex. elever på skolor inte får fullvärdig mat med hänvisning till att de är vegetarianer eller veganer. Utöver att de blir utsatta för diskriminering försämras också deras möjligheter att prestera goda studieresultat. Regeringen bör skyndsamt arbeta fram förslag om hur de som är vegetarianer eller veganer av etiska skäl skall kunna garanteras att få fullvärdig mat på skolor, behandlingshem, fängelser, ålderdomshem och i andra sammanhang där maten bekostas av det offentliga. Detta bör med bifall till motionerna K324 yrkande 2 (s) och K266 (fp) ges regeringen till känna.

7. Samvetsfrihet, punkt 8 (kd)

av Ingvar Svensson (kd).

- såvida riksdagen inte beslutar i enlighet med reservation 2 -

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:K272 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Samvetet kan definieras som en etisk medvetenhet i var människa. Denna medvetenhet är beroende av den bakomliggande etiken och kulturen och inte minst de grundläggande värden som vår demokrati ytterst vilar på. Om Sveriges riksdag skulle lagstifta om t.ex. rätt till dödshjälp i någon form och om det skulle ingå i en yrkesgrupps uppgifter och åligganden att utföra momentet, då hör det till de grundläggande mänskliga rättigheterna i en rättsstat att kunna vägra att utföra detta för sitt samvetes skull, utan rättslig eller någon annan påföljd. De länder som har samvetsklausul kan tillvarata kunnandet och engagemanget hos alla de personer som funnit sin uppgift inom sjukvården utan att tvinga den som hyser samvetsbetänkligheter kring vissa svåra etiska frågor att delta i viss verksamhet. Till syvende och sist handlar det emellertid inte om att utreda huruvida Sverige skall ha en samvetsklausul inom sjukvården eller ej. Frågan är i stället hur Sverige skall tillämpa Europakonventionen, som redan är en del av svensk lagstiftning. Regeringen bör efter utredning snarast återkomma till riksdagen med lagförslag om att införliva samvetsfriheten i rättighetskatalogen i Sveriges grundlag. Detta bör med bifall till motion K272 yrkandena 1 och 2 (kd) ges regeringen till känna.

8. Negativ föreningsfrihet, punkt 9 (m, fp, kd, c)

av Gunnar Hökmark (m), Helena Bargholtz (fp), Ingvar Svensson (kd), Henrik S Järrel (m), Tobias Krantz (fp), Nils Fredrik Aurelius (m) och Agne Hansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:K271 yrkande 14.

Ställningstagande

Med rätten att ansluta sig till en förening borde rimligen också följa en rätt att utan sanktion utträda ur en förening. Enligt den tolkning som Europarådets organ i Strasbourg gett Europakonventionen är också den negativa föreningsfriheten skyddad på svensk arbetsmarknad. Trots att Arbetsdomstolen vid flera tillfällen klargjort att en medlem i en facklig organisation har rätt att lämna organisationen på egen begäran förekommer det fortfarande att fackliga organisationer nekar eller ställer upp hinder då en medlem önskar utträda eller skapar svårigheter för arbetsgivare som vill anställa någon som inte är fackligt ansluten. På samma sätt kan det uppstå svårigheter för en arbetssökande i de fall arbetsgivaren förbundit sig att endast anställa dem med viss facklig tillhörighet och den arbetssökande tillhör en annan organisation eller inte tillhör någon facklig organisation alls. Det förekommer även påtryckningar på arbetsgivare att acceptera kollektivavtal. Rätten att stå utanför en förening är alltså inte någon självklarhet i Sverige. Regeringsformen ger inte ett tillräckligt skydd i detta avseende. Regeringen bör lägga fram ett förslag i syfte att förstärka skyddet för den enskildes rätt att stå utanför en organisation. Detta bör med bifall till motion K271 yrkande 14 (m) ges regeringen till känna.

9. Åtgärder mot rasistiska organisationer, punkt 10 (kd)

av Ingvar Svensson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K398 och 2003/04:Sf402 yrkande 20 och bifaller delvis motion 2003/04:K298.

Ställningstagande

De senaste årens händelser påvisar behovet av förändringar när det gäller åtgärder mot rasistiska och kriminella organisationer. Eftersom Sverige saknar en generell organisationslagstiftning är det svårt – för att inte säga meningslöst – att direkt förbjuda rasistiska eller likvärdiga organisationer. Den förening som förbjuds i dag kan snabbt återuppstå under annat namn i morgon. Därför är det mycket effektivare att kriminalisera det enskilda deltagandet i den typen av organiserad rasism. Lagrådet har påpekat att det inte är säkert att de svenska bestämmelserna om medverkan, försök, förberedelse och stämpling är tillräckliga för att tillgodose de i artikel 2.2 i EU:s rambeslut om terrorism upptagna kraven på kriminalisering. Regeringen hävdade att frågan fick övervägas i annat sammanhang. För att undanröja alla tvivel bör regeringen utreda åtgärder för att få ett tydligt generellt grundlagsstöd så att enskilds stöd till eller deltagande i rasistisk organisation, terroristgrupp eller annan organiserad brottslighet kriminaliseras. Detta bör med bifall till motionerna K398 och Sf402 yrkande 20 (båda kd) och delvis bifall till motion K298 (mp) ges regeringen till känna.

10. Retroaktivetsförbud, punkt 11 (m, kd, c)

av Gunnar Hökmark (m), Ingvar Svensson (kd), Henrik S Järrel (m), Nils Fredrik Aurelius (m) och Agne Hansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:K247.

Ställningstagande

Regeringen föreslår då och då lagstiftning med retroaktiv tillämpning på skatteområdet. Syftet kan vara att eliminera en skatteflyktsmöjlighet, att förhindra ett överutnyttjande av någon skattefördel innan nya skärpta regler träder i kraft eller att över huvud taget täppa till något oavsiktligt skatte-läckage. Användningen av den i lagstiftningen tänkta begränsade möjligheten att lagstifta med retroaktiv verkan på skatteområdet leder till stor rättsosäkerhet för enskilda individer och för näringslivet. Det visar sig dessutom att tiden mellan en skrivelse och en proposition tenderar att bli allt längre. Det utrymme för retroaktiv lagstiftning som av lagstiftaren var tänkt att vid särskilda skäl möjliggöra begränsade undantag används flera gånger om året. De är därför nödvändigt att regeringsformens principiella förbud mot retroaktiv skattelagstiftning skärps. Detta bör med bifall till motion K247 (m) ges regeringen till känna.

11. Rättsligt bindande skyddsregler, punkt 12 (kd)

av Ingvar Svensson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:K395.

Ställningstagande

Det behövs ett tydligt diskrimineringsskydd för människans integritet oberoende av religion, ålder, ras, hudfärg, kön, språk, sexuell identitet, genetiska särdrag, börd, ekonomisk eller social ställning, funktionshinder, etnisk eller politisk tillhörighet. Detta skydd måste vara effektivt inte enbart i förhållandet mellan den enskilde och det allmänna utan rättsstaten måste också tillförsäkra ett sådant skydd mellan enskilda. Grundlagens synsätt måste därför vidgas. Genom de grundlagsändringar som genomfördes från den 1 januari 2003 har målsättningsstadgandena i 1 kap. 2 § regeringsformen utvidgats, bl.a. med skrivningar om att det allmänna skall motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller annan omständighet som gäller den enskilde som person. Sådana formuleringar blir opinionsbildande och är förstås viktiga i sig, men de kommer inte att kunna användas som rättslig grund i en rättslig process. Det är därför angeläget med skyddsregler i grundlagen som är rättsligt bindande och därmed också kan användas i rättsliga processer. Frågan bör tas upp i den aviserade författningsutredningen. Detta bör med bifall till motion K395 (kd) ges regeringen till känna.

12. 1 kap. 2 § regeringsformen, punkt 13 (mp)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K390 yrkande 1 och 2003/04:K402 yrkande 1.

Ställningstagande

Regeringsformens portalparagraf bör ange vilka grunder för diskriminering eller särbehandling i samhället som är otillåtna. De påbörjade förändringarna av reglerna om diskriminering bör fullföljas genom att också diskriminering på grund av könsidentitet omnämns i målsättningsstadgandena i 1 kap. 2 § regeringsformen. Regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag i detta syfte. Detta bör med bifall till motionerna K390 yrkande 1 (mp, fp, v, c) och K402 yrkande 1 (s) ges regeringen till känna.

13. 2 kap. 15 § regeringsformen, punkt 14 (fp, v, c, mp)

av Helena Bargholtz (fp), Mats Einarsson (v), Tobias Krantz (fp), Gustav Fridolin (mp) och Agne Hansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K390 yrkande 2 och 2003/04:K402 yrkande 2 och bifaller delvis motion 2003/04:K418 yrkande 14.

Ställningstagande

Homosexuella, bisexuella och transpersoner bör även omfattas av regeringsformens förbud i 2 kap. mot diskriminerande lagstiftning. Den nyligen genomförda ändringen av målsättningsparagrafen i 1 kap. regeringsformen är inte tillräckligt, eftersom den inte innebär något förpliktigande åtagande i lagstiftningsarbetet. En översyn av 2 kap. 15 § regeringsformen i detta syfte bör genomföras. Detta bör med bifall till motionerna K390 yrkande 2 (mp, fp, v, c), K402 yrkande 2 (s) och K418 yrkande 14 (fp) ges regeringen till känna.

14. Samlad diskrimineringslag, punkt 15 (m)

av Gunnar Hökmark (m), Henrik S Järrel (m) och Nils Fredrik Aurelius (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen delvis motion 2003/04:A258 yrkande 8.

Ställningstagande

Det behövs en sammanhållen antidiskrimineringslagstiftning. På sikt är en enda lag med förbud mot diskriminering inom alla samhällsområden det mest ändamålsenliga. All diskriminering kan och bör behandlas på samma sätt av lagstiftaren. Det finns inte något hållbart motiv för att dela upp lagstiftning gällande diskriminering i olika kategorier. All diskriminering oavsett motiv är lika avskyvärd. En tydlig, sammanhållen och enhetlig lagstiftning gällande diskriminering bör skapas så snart det är praktiskt möjligt. Det skulle sända en tydlig signal om att all diskriminering oavsett om det handlar om kön, ras, religion, ålder, funktionshinder eller sexuell läggning ses som lika allvarlig från lagstiftarens sida. Detta bör med anledning av motion A258 yrkande 8 (m) ges regeringen till känna.

15. Översyn av lagstiftningen, punkt 16 (mp)

av Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K390 yrkande 4 och 2003/04:K402 yrkande 4.

Ställningstagande

Någon samlad genomgång av homosexuellas situation inom olika lagstiftningsområden har inte gjorts sedan 1984. Bisexualas och transpersoners rättsliga situation har aldrig varit föremål för någon samlad genomgång. Det är nu dags att göra en samlad översyn av förekomsten av återstående diskriminering i lagstiftningen mot homosexuella, bisexuella och transpersoner för att få fram förslag till lagändringar i syfte att eliminera all återstående juridisk diskriminering. Detta bör med bifall till motionerna K390 (mp, fp, v, c) yrkande 4 och K402 (s) yrkande 4 ges regeringen till känna.

16. EU-stöd till HBT-organisationer, punkt 17 (fp, v, mp)

av Helena Bargholtz (fp), Mats Einarsson (v), Tobias Krantz (fp) och Gustav Fridolin (mp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:K418 yrkande 5.

Ställningstagande

EU:s handlingsprogram för att motverka diskriminering ger stöd till projekt där bl.a. frivilligorganisationer och arbetsmarknadens parter utvecklar nya metoder för att motverka diskriminering (det s.k. Equalprogrammet). Av de mer än 1 000 projekt som beviljats stöd har dock bara några enstaka specifikt handlat om diskriminering på grund av sexuell läggning, och såvitt känt har inget projekt uttryckligen inkluderat diskriminering på grund av könsidentitet. Sverige bör på lämpligt sätt agera inom EU för att framtida satsningar mot diskriminering på bättre sätt beaktar det behov som finns av att utveckla nya metoder för att förebygga eller motverka diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet. Särskilt viktigt är det att beakta de stora behov som finns i EU:s nya medlemsländer. Detta bör med bifall till motion K418 yrkande 5 (fp) ges regeringen till känna.

17. Äganderätt m.m., punkt 18 (m, fp, kd, c)

av Gunnar Hökmark (m), Helena Bargholtz (fp), Ingvar Svensson (kd), Henrik S Järrel (m), Tobias Krantz (fp), Nils Fredrik Aurelius (m) och Agne Hansson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i denna reservation. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2003/04:K271 yrkande 13, 2003/04:MJ404 yrkande 1, 2003/04:MJ412 yrkande 3 och 2003/04:N412 yrkande 5, bifaller delvis motionerna 2003/04:K361 och 2003/04:MJ412 yrkande 1 och avslår motion 2003/04:K431.

Ställningstagande

Den privata äganderätten måste skyddas och ständigt försvaras och den individuella privata äganderätten måste då vara utgångspunkten. Ett ensidigt hävdande av det gemensamma intresset framför den enskildes äganderätt riskerar att leda till ökad misstro mot rättsstaten och minskad känsla av personligt ansvar. Den enskilda äganderätten skyddas förutom av bestämmelserna i 2 kap. 18 § regeringsformen även i Europakonventionen. Något skydd för immateriella rättigheter ges inte i regeringsformen. Det är angeläget att grundlagsskyddet för den enskilda äganderätten anpassas till samhällsutvecklingen och att skyddet utökas till att uttryckligen omfatta annan egendom än mark och byggnader. Det är vidare angeläget att gränserna för vad en markägare måste acceptera i form av inskränkningar inte utvidgas. Dessutom behöver ersättningsreglerna vid tvångsförvärv ses över mot bakgrund av att dagens ersättningar vid t.ex. telenätsutbyggnad är förhållandevis obetydliga. Frågan om en förstärkning av äganderätten bör med dessa utgångspunkter ingå i uppgifterna för den aviserade författningsutredningen. Detta bör med

bifall till motionerna K271 yrkande 13 (m), MJ404 yrkande 1 (m), MJ412 yrkandena 1 (delvis) och 3 (c), N412 yrkande 5 (kd), med delvis bifall till motion K361 (m) och med avslag på motion K431 (m) ges regeringen till känna.

Särskilt yttrande

1 kap. 2 § regeringsformen (punkt 13)

av Mats Einarsson (v).

Enligt min uppfattning vore det naturligt att även begreppet ”könsidentitet” tillfördes uppräknningen i 1 kap. 2 § RF av de grunder på vilka diskriminering skall motverkas av det allmänna. Den gällande formuleringen är emellertid resultatet av en bred kompromiss som möjliggjorde att bl.a. ”sexuell läggning” tillfördes paragrafen i fråga, något som Vänsterpartiet länge arbetat för. Av detta skäl har vi inte nu motionerat om ytterligare förändringar och avser inte att vid detta tillfälle stödja ett sådant yrkande. Vi avser emellertid att återkomma till frågan vid lämpligt tillfälle.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003

2003/04:K223 av Maud Olofsson m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en lagstiftning som innebär få, men tydligare, individuella rättigheter som ersättning för dagens sociala rättigheter som återfinns i dagens regleringar av kommuners och regioners verksamhet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att inrätta en lista över medborgarrättigheter.

2003/04:K247 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till sådana ändringar i regeringsformen att det införs ytterligare begränsningar av möjligheterna för riksdagen att med hänvisning till särskilda skäl fatta beslut om skatter och avgifter med retroaktiv verkan.

2003/04:K266 av Birgitta Ohlsson (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att offentliga (kommun, landsting och stat) inrättningar i Sverige såsom förskolan, grund- och gymnasieskolan, äldreomsorgen, fängelser, sjukhus och övriga myndigheter skall vara skyldiga att erbjuda vegetarisk och vegansk mat när så efterfrågas.

2003/04:K271 av Bo Lundgren m.fl. (m):

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om grundlagens skydd mot rättighetsinskränkande lagstiftning.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om minoritetsskyddet.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förhållandet mellan Europakonventionen och regeringsformen.
13. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ändring av regeringsformens skydd för äganderätten så att detta står i samklang med Europakonventionen i enlighet med vad som anförs i motionen.
14. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ändring av regeringsformen vad gäller den negativa föreningsfriheten i enlighet med vad som anförs i motionen.

2003/04:K272 av Per Landgren och Tuve Skånberg (båda kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att införliva samvetsfriheten i rättighetskatalogen i Sveriges grundlag.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att redogöra för hur redan existerande samvetsfrihet skall tillämpas inom sjukvård och högskoleutbildning.

2003/04:K298 av Gustav Fridolin (mp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om ett förbud mot rasistiska organisationer.

2003/04:K324 av Hillevi Larsson (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att lagrummet i grundlagen som förbjuder diskriminering på grund av trosuppfattning bör ses över så att även sekulära livsåskådningar innefattas, exempelvis veganism.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att diskriminering av vegetarianer och veganer vid skoltider inte får förekomma på landets skolor.

2003/04:K352 av Christer Nylander (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en vitbok för att systematiskt arbeta med reformer för att stärka individens egenmakt och frihet.

2003/04:K355 av Carl B Hamilton och Åsa Domeij (fp, mp):

1. Riksdagen beslutar i enlighet med vad i motionen anförs om en lag mot att fackligt anslutna personer, direkt eller indirekt, mot sin vilja skall behöva bidra till politiska partier eller folkomröstningskampanjer.
2. Riksdagen beslutar i enlighet med vad i motionen anförs om en lag som skyddar särskilt fackligt anslutna personers rätt att inte behöva avslöja sin partisympati för att undgå att ge bidrag till politiskt parti eller folkomröstningskampanj.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om fackligt anslutna personers rätt att slippa ge partibidrag, eller bidrag till folkomröstningskampanj, utan aktiv handling.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om fackligt anslutna personers rätt att inte behöva avslöja sin partisympati, eller hållning i en folkomröstning, för att undgå att genom sin fackliga organisation ge bidrag till politiskt parti, eller folkomröstningskampanj.

2003/04:K361 av Bengt-Anders Johansson (m):

Riksdagen beslutar om ändring i 2 kap. 18 § regeringsformen så att den som tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller annan skall ha rätt till ”full” ersättning.

2003/04:K386 av Ingvar Svensson m.fl. (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en värdekommission för att stimulera en bred offentlig debatt om människovärdet och de mänskliga fri- och rättigheterna.

2003/04:K390 av Ulf Holm m.fl. (mp, fp, v, c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att könsidentitet skall omfattas av 1 kap. regeringsformen om statsskickets grunder.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att föra in sexuell läggning i 2 kap. 15 § regeringsformen.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att göra en översyn av förekomsten av återstående diskriminering i lagstiftningen mot homosexuella, bisexuella och transpersoner.

2003/04:K395 av Ingvar Svensson m.fl. (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett rättsligt bindande diskrimineringsskydd i regeringsformen.

2003/04:K398 av Ingvar Svensson m.fl. (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om grundlagsstöd för kriminalisering av enskilds stöd till eller deltagande i rasistisk organisation, terroristgrupp eller annan organiserad brottslighet.

2003/04:K399 av Ingvar Svensson m.fl. (kd):

Riksdagen begär att regeringen tillsätter en utredning med anledning av vad i motionen anförs om förstärkta mänskliga fri- och rättigheter.

2003/04:K402 av Hillevi Larsson och Börje Vestlund (båda s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att könsidentitet skall omfattas av 1 kap. regeringsformen om statsskickets grunder.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att föra in sexuell läggning i 2 kap. 15 § regeringsformen.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att göra en översyn av förekomsten av återstående diskriminering i lagstiftningen mot homosexuella, bisexuella och transpersoner.

2003/04:K418 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om EU:s stöd till frivilligorganisationer på HBT-området.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bestämmelsen i regeringsformens 2 kap. om diskriminerande lagstiftning.

2003/04:K431 av Henrik von Sydow (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett konvent för att stärka skyddet för mänskliga rättigheter som äganderätt och näringsfrihet.

2003/04:Sf402 av Sven Brus m.fl. (kd):

20. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rasistiska och nazistiska organisationer.

2003/04:So636 av Chartrine Pålsson m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att grundlagsfästa rätten till liv.

2003/04:Ub321 av Tuve Skånberg (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för att stärka den ekonomiska etiken.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en brett sammansatt nationell värdekommission.

2003/04:MJ404 av Catharina Elmsäter-Svärd m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att äganderätten skall stärkas i grundlagen.

2003/04:MJ412 av Jan Andersson m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om vikten av att värna det privata ägandet utifrån ett federalistiskt perspektiv.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att den privata äganderätten måste skyddas och ständigt försvaras.

2003/04:N412 av Alf Svensson m.fl. (kd):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att äganderätten måste erkännas som fundamental princip och ges grundlagsskydd.

2003/04:A258 av Anders G Högmark m.fl. (m):

8. Riksdagen beslutar att positiv och negativ diskriminering i grundlagen tas bort i enlighet med vad som anförs i motionen.